8. OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA

Kultura dostępna – kultura dostępności – dostęp do kultury 2

KSIĘGA ABSTRAKTÓW

12 czerwca 2026 | Muzeum Warszawskiej Pragi – Warszawa, ul. Targowa 50/52

Organizatorzy

Sekcja Socjologii Niepełnosprawności PTS

SEKCJA
SOCJOLOGII
NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI
PTS

Polskie Towarzystwo Zespołu Aspergera

POLSKIE
TOWARZYSTWO
ZESPOŁU
ASPERGERA

PARTNER KONFERENCJI

MUZEUM
WARSZAWY

Finansowanie konferencji

Projekt finansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach Programu Wektory Nauki

Minister Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

WEKTORY
NAUKI

Komitet naukowy

dr hab. Barbara Gąciarz, prof. AGH
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

dr hab. Ewa Giermanowska
Uniwersytet Warszawski

dr hab. Dobroniega Głębocka, prof. UAM
Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

dr hab. Hanna Kędzierska, prof. UWM
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

dr hab. Tomasz Masłyk, prof. AGH
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

dr hab. Jakub Niedbalski, prof. UŁ
Uniwersytet Łódzki

dr hab. Mariola Racław, prof. UW
Uniwersytet Warszawski

dr hab. Beata Szluz, prof. URz
Uniwersytet Rzeszowski

prof. dr hab. Elżbieta Zakrzewska-Manterys
Uniwersytet Warszawski

dr hab. Agnieszka Żyta, prof. UWM
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Komitet organizacyjny

Grzegorz Całek
Uniwersytet Warszawski
Polskie Towarzystwo Zespołu Aspergera

Zbigniew Głąb
Uniwersytet Łódzki

Marzena Mamak-Zdanecka
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

Tomasz Kasprzak
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Monika Struck-Peregończyk
Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie

Joanna Sztobryn-Giercuszkiewicz
Uniwersytet Łódzki

Milena Trojanowska-Ludwin
Uniwersytet Łódzki

Dorota Żuchowska-Skiba
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

Układ czasowy

od 9.15 – rejestracja uczestników

10.00–10.15 – rozpoczęcie konferencji oraz wręczenie nagród w konkursie Sekcji Socjologii Niepełnosprawności PTS na najlepsze prace licencjackie i magisterskie dotyczące niepełnosprawności

10.15–11.50 – sesja 1

11.50–12.15 – przerwa

12.15–14.00 – sesje równoległe 2 i 3

14.00–14.45 – lunch

14.45-16.30 – sesje równoległe 4 i 5

16.30–16.45 – przerwa

16.45–18.00 – spektakl multisensoryczny „Jak pachnie słońce", po nim dyskusja na temat niepełnosprawności w świecie dzieci

18.00 – zakończenie konferencji

Sesja 1:

10.15–11.50 (sala konferencyjna – parter)

DOSTĘPNOŚĆ JAKO KONCEPCJA: RAMY, WYZWANIA, KIERUNKI

Dorota Prysak
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Kultura dostępna jako przestrzeń inkluzji – od dostępności do uczestnictwa

Karolina Ruta-Korytowska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Dostęp do kultury w praktyce, czyli jak instytucje kultury komunikują się z odbiorcami?

Katarzyna Skalska
Uniwersytet w Siedlcach
Od dostępności do włączenia: jak design thinking wspiera projektowanie uniwersalne

Janusz Pierzchalski
DEvents.pl
Promocja też jest dostępnością

Dorota Żuchowska-Skiba
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie
Uniwersalne projektowanie badań dostępności oferty muzealnej

Sesja 1:
10.15–11.50 (sala konferencyjna – parter)

DOSTĘPNOŚĆ JAKO KONCEPCJA: RAMY, WYZWANIA, KIERUNKI

Dorota Prysak
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Kultura dostępna jako przestrzeń inkluzji – od dostępności do uczestnictwa

W wystąpieniu znalazła się refleksja nad ideą kultury dostępnej, rozumianej nie tylko jako zapewnienie fizycznego dostępu do instytucji i wydarzeń kulturalnych, lecz przede wszystkim jako tworzenie warunków do pełnego i podmiotowego uczestnictwa w kulturze. Zadano podstawowe pytanie, w jaki sposób współczesne instytucje kultury mogą odpowiadać na zróżnicowane potrzeby odbiorców – w tym osób z niepełnosprawnościami, osób neuroatypowych, migrantów czy grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Analizę osadzono w perspektywie interdyscyplinarnej, łączącej pedagogikę, studia kulturowe oraz praktykę działań inkluzyjnych. Szczególny nacisk położono na przejście od modelu „dostępności technicznej" (np. architektonicznej czy informacyjnej) do modelu „dostępności relacyjnej", opartej na dialogu, współtworzeniu i uznaniu różnorodności doświadczeń odbiorców kultury.

W wystąpieniu pokazano przykłady dobrych praktyk oraz strategie wspierające budowanie kultury dostępnej jako przestrzeni otwartej, elastycznej i wrażliwej społecznie. Zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie, czy dostęp do kultury może stać się narzędziem wzmacniania sprawczości jednostek oraz budowania kapitału społecznego.

Karolina Ruta-Korytowska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dostęp do kultury w praktyce, czyli jak instytucje kultury komunikują się z odbiorcami

Dostępność komunikacyjna stanowi jeden z kluczowych warunków uczestnictwa w kulturze oraz realizacji prawa do informacji. W przypadku instytucji kultury, takich jak teatry, szczególnego znaczenia nabiera sposób projektowania komunikatów kierowanych do zróżnicowanych grup odbiorców, w tym osób ze szczególnymi potrzebami. Strona internetowa pełni dziś funkcję podstawowego narzędzia kontaktu z widzem, źródła informacji o repertuarze, ofercie edukacyjnej, zasadach uczestnictwa czy udogodnieniach dostępnościowych.

Celem wystąpienia jest omówienie poziomu dostępności komunikacyjnej stron internetowych teatrów działających w Polsce. Materiał badawczy stanowią witryny wybranych teatrów publicznych i niepublicznych, funkcjonujących w różnych częściach kraju. Analiza obejmie warstwę językową komunikatów, jak i rozwiązania wspierające dostęp do informacji.

Sesja 1:
10.15–11.50 (sala konferencyjna – parter)

DOSTĘPNOŚĆ JAKO KONCEPCJA: RAMY, WYZWANIA, KIERUNKI

W wystąpieniu podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu polskie teatry traktują dostępność komunikacyjną jako integralny element swojej misji publicznej. Wyniki analizy pozwolą wskazać dobre praktyki oraz najczęstsze bariery utrudniające odbiorcom korzystanie z oferty kulturalnej. Referat wpisuje się w dyskusję nad społeczną odpowiedzialnością instytucji kultury oraz nad rolą języka i komunikacji w budowaniu kultury otwartej i inkluzywnej.

Katarzyna Skalska
Uniwersytet w Siedlcach

Od dostępności do włączenia: jak design thinking wspiera projektowanie uniwersalne

Celem wystąpienia jest przedstawienie metody design thinking jako narzędzia wspierającego projektowanie rozwiązań w obszarze edukacji i kultury, ze szczególnym uwzględnieniem zwiększania dostępności oraz włączenia społecznego osób z niepełnosprawnościami.

W wystąpieniu zaprezentowane zostaną wyniki badań oraz dobre praktyki związane z wykorzystaniem tej metody w procesach projektowych. Szczególna uwaga zostanie poświęcona roli użytkowników w procesie współtworzenia rozwiązań odpowiadających na realne potrzeby danego środowiska.

Design thinking dzięki swojej uporządkowanej strukturze opartej na empatii umożliwia rozwijanie założeń projektowania uniwersalnego przez włączanie perspektywy osób z różnymi doświadczeniami na kolejnych etapach procesu projektowego. Pozwala to na opracowanie bardziej adekwatnych i inkluzywnych rozwiązań.

Omówione zostaną możliwości zastosowania tej metody zarówno w zwiększaniu dostępności usług kulturalnych, jak i w poszukiwaniu nowych środków wyrazu w kulturze, które sprzyjają budowaniu świadomości społecznej w obszarze niepełnosprawności.

Sesja 1:
10.15–11.50 (sala konferencyjna – parter)

DOSTĘPNOŚĆ JAKO KONCEPCJA: RAMY, WYZWANIA, KIERUNKI

Janusz Pierzchalski
DEvents.pl

Promocja też jest dostępnością

Dostępność wydarzeń kulturalnych dla osób Głuchych nie kończy się na zapewnieniu tłumacza PJM. Jeśli informacja o wydarzeniu nie dociera do społeczności, realna dostępność nie istnieje. W swoim wystąpieniu pokażę, dlaczego promocja jest równie ważna jak samo zapewnienie tłumaczenia oraz jakie błędy najczęściej popełniają instytucje kultury. Jako twórca platformy DEvents.pl przedstawię rozwiązanie, które porządkuje i upowszechnia informacje o dostępnych wydarzeniach, wspierając dziś osoby Głuche, a docelowo także inne grupy o szczególnych potrzebach. To zaproszenie do wzięcia odpowiedzialności za pełny proces dostępności.

Dorota Żuchowska-Skiba
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

Uniwersalne projektowanie badań dostępności oferty muzealnej

Celem wystąpienia jest analiza wyzwań oraz przedstawienie wyników badań nad dostępnością oferty muzealnej, zrealizowanych zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego. Głównym założeniem była identyfikacja barier oraz preferencji osób o zróżnicowanych potrzebach – w tym osób z niepełnosprawnościami wzroku, słuchu, niepełnosprawnością intelektualną oraz w spektrum autyzmu – w kontekście ich aktywnego uczestnictwa w kulturze. Badanie oparto na triangulacji metodologicznej, wykorzystującej spacery badawcze w wymagających, zabytkowych przestrzeniach pałacowych, zogniskowane wywiady grupowe oraz badania ankietowe. Kluczowym wyzwaniem w projektowaniu uniwersalnego modelu badań okazała się konieczność jednoczesnego dostosowania narzędzi do różnych kanałów percepcji. Wymagało to zapewnienia komunikacji w polskim języku migowym, wdrożenia zasad języka prostego oraz unikania ryzyka przebodźcowania sensorycznego w przestrzeniach ekspozycyjnych.

Wyniki analiz wskazują na często fragmentaryczny charakter rozwiązań dostępnościowych, gdzie zaawansowane technologie cyfrowe i multimodalne eksponaty, takie jak makiety czy tyflografiki, napotykają bariery w postaci braku intuicyjności lub trudności architektonicznych. Jednocześnie zostało dowiedzione, że nadrzędna jest rola personelu jako kluczowego czynnika niwelującego braki infrastrukturalne oraz podkreślono silną potrzebę podmiotowego traktowania odbiorców poprzez procesy współtworzenia i konsultacjach społecznych.

Wnioski końcowe wskazują, że projektowanie uniwersalne w muzeach wymaga nie tylko eliminacji barier fizycznych, ale przede wszystkim zapewnienia bezpieczeństwa sensorycznego, elastyczności czasowej zwiedzania oraz spójności informacyjnej, co w konsekwencji podnosi jakość doświadczenia kulturalnego wszystkich grup użytkowników.

Sesja 2:

12.15–14.00 (sala konferencyjna – parter)

DOSTĘPNOŚĆ W PRAKTYCE: RÓŻNORODNE POTRZEBY, KONKRETNE ROZWIĄZANIA

Helena Anna Jędrzejczak
Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy
Dostępność w narracjach pracowników i pracowniczek instytucji kultury – obawy, wyzwania, dobre praktyki

Jakub Niedbalski
Uniwersytet Łódzki
Między adaptacją a projektowaniem uniwersalnym: napięcia w modelach dostępności kultury dla osób z niepełnosprawnością intelektualną

Ditta Baczała, Jacek Matulewski
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Instytucje kultury w doświadczeniach autystycznych młodych dorosłych. Ocena poziomu wiedzy kadr

Agata Markowska-Kacprzak
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Od dostępności formalnej do rzeczywistej. Projektowanie partycypacyjne z udziałem osób autystycznych i transpłciowych

Sesja 2:
12.15–14.00 (sala konferencyjna – parter)

DOSTĘPNOŚĆ W PRAKTYCE: RÓŻNORODNE POTRZEBY, KONKRETNE ROZWIĄZANIA

Helena Anna Jędrzejczak
Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy

Dostępność w narracjach pracowników i pracowniczek instytucji kultury – obawy, wyzwania, dobre praktyki

Podczas referatu zaprezentuję wycinek badania poświęconego wspieraniu uczenia się przez całe życie przez instytucje kultury. Badanie obejmowało 27 instytucji w 8 polskich miastach; w jego ramach zrealizowano 53 pogłębione wywiady indywidualne oraz 4 panele eksperckie z kadrą zarządzającą i programową instytucji oraz 36 spacerów badawczych z odbiorcami ich działań. Jeden z bloków pytań badawczych dotyczył właśnie kwestii dostępności i jej zwiększania.

W referacie skupię się na zagadnieniu dostępności i tym, jak odnoszą się do niego przedstawicielki i przedstawiciele instytucji. Pokażę ich narracje na ten temat i skupię się na trzech elementach: obawom (czyli temu, jakie zagrożenia badani i badane widzą w zwiększaniu dostępności oferty, w tym zwłaszcza dostępności społecznej), wyzwaniom (czyli temu, z jakimi faktycznymi trudnościami się stykają i jak próbują je rozwiązywać) i już istniejącym wybranym dobrym praktykom. Zwrócę także uwagę na intersekcjonalność wykluczenia i, co za tym idzie, trudność z uczynieniem instytucji i ich oferty dostępnymi na wszystkich polach.

Jakub Niedbalski
Uniwersytet Łódzki

Między adaptacją a projektowaniem uniwersalnym: napięcia w modelach dostępności kultury dla osób z niepełnosprawnością intelektualną

Współczesne podejścia do dostępności kultury coraz częściej odchodzą od modelu adaptacyjnego na rzecz uniwersalnego projektowania, które zakłada tworzenie doświadczeń kulturowych dostępnych dla możliwie szerokiego grona odbiorców. W praktyce instytucji kultury oba te modele często współistnieją, ujawniając napięcia między inkluzją a różnicowaniem odbiorców.

Celem wystąpienia jest krytyczna analiza sposobów rozumienia i realizowania dostępności kultury dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, ze szczególnym uwzględnieniem napięcia między podejściem adaptacyjnym a uniwersalnym projektowaniem.

Badanie oparto na indywidualnych wywiadach półustrukturyzowanych z pedagogami, terapeutami i opiekunami osób z niepełnosprawnością intelektualną. W badaniu zastosowano analizę tematyczną. Dodatkowo analiza materiału empirycznego została uzupełniona o perspektywę teoretyczną zaczerpniętą z Accessibility Studies i Disability Studies.

Okazało się, że dominującym sposobem myślenia o dostępności pozostaje model adaptacyjny, oparty na tworzeniu dedykowanych rozwiązań dla określonych grup odbiorców. Jednocześnie uczestnicy badania wskazali na potrzebę bardziej inkluzyjnych, elastycznych i multisensorycznych form uczestnictwa w kulturze. Szczególną rolę odgrywają tu personel instytucji oraz profesjonaliści wspierający, którzy pełnią funkcję mediatorów między instytucją a odbiorcą.

Dostępność kultury dla osób z niepełnosprawnością intelektualną wymaga odejścia od myślenia wyłącznie w kategoriach adaptacji na rzecz podejść relacyjnych i projektowych. Uniwersalne projektowanie kultury nie powinno eliminować wsparcia, lecz przekształcać je w bardziej włączające i współtworzone formy uczestnictwa. Wyniki badania wskazują również na potrzebę włączenia osób z niepełnosprawnością intelektualną jako współautorów rozwiązań dostępnościowych.

Ditta Baczała, Jacek Matulewski
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Instytucje kultury w doświadczeniach autystycznych młodych dorosłych. Ocena poziomu wiedzy kadr

Celem wystąpienia jest analiza wzorców korzystania z oferty instytucji kultury przez autystyczne młode osoby oraz ocena postrzeganego przez nie poziomu przygotowania kadr tych placówek. Prezentowane badania przeprowadzono na grupie 60 osób w wieku od 18 do 29 lat ($M = 21{,}9$; $SD = 2{,}60$). Ze względu na brak normalności rozkładu wieku (test Shapiro-Wilka, $p < 0{,}001$) oraz zróżnicowaną strukturę płciową i demograficzną próby, do analizy różnic międzygrupowych wykorzystano nieparametryczny test Kruskala-Wallisa. Narzędzie badawcze obejmowało pytania otwarte, które poddano kategoryzacji w celu wyłonienia typologii odwiedzanych instytucji oraz oceny poziomu wiedzy personelu (skala 1–3).

Uzyskane wyniki wskazują na wyraźny dystans między potrzebami autystycznych odbiorców a kompetencjami kadr instytucji kultury. Szczególnie istotne wydaje się zjawisko niższej aktywności kulturalnej wśród autystycznych mężczyzn. Prezentowane dane stanowią punkt wyjścia do dyskusji nad koniecznością systemowego wsparcia inkluzywności w sektorze kultury, nie tylko w wymiarze architektonicznym, ale przede wszystkim kompetencyjnym.

Sesja 2:
12.15–14.00 (sala konferencyjna – parter)

DOSTĘPNOŚĆ W PRAKTYCE: RÓŻNORODNE POTRZEBY, KONKRETNE ROZWIĄZANIA

Agata Markowska-Kacprzak
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Od dostępności formalnej do rzeczywistej. Projektowanie partycypacyjne z udziałem osób autystycznych i transpłciowych

Obecnie dostępność instytucji publicznych jest regulowana aktami prawnymi, które ustanawiają formalne wymogi funkcjonowania instytucji jako „dostępnych" dla osób ze szczególnymi potrzebami. Pomimo istniejących wytycznych instytucje kultury nie zapewniają pełnej dostępności. Wystąpienie ma charakter problemowy i koncentruje się na krytycznej analizie ograniczeń formalnego modelu dostępności w instytucjach kultury w odniesieniu do osób o przecinających się tożsamościach autystycznej i transpłciowej. Standardowe rozwiązania instytucjonalne nie uwzględniają w wystarczającym stopniu złożonych, intersekcjonalnych doświadczeń użytkowników przestrzeni instytucji kultury, co sprawia, że dostępność ma charakter deklaratywny, a nie rzeczywisty. Dlatego kluczowe znaczenie zyskuje projektowanie partycypacyjne, rozumiane jako włączenie osób autystycznych i transpłciowych w proces tworzenia przestrzeni instytucji kultury. Analiza narracyjna literatury wykazuje, iż podejście partycypacyjne w projektowaniu pozwoli na zwiększenie dostępności dla osób autystycznych i transpłciowych. Dla tej grupy szczególne znaczenie ma możliwość zabierania głosu we własnej sprawie, współdecydowania oraz realnego wpływu na wdrażanie zmian, co sprzyja tworzeniu bardziej inkluzywnych i adekwatnych rozwiązań instytucjonalnych.

Sesja 3:

12.15–14.00 (sala na pierwszym piętrze – „Dawna czytelnia”)

DOSTĘPNE MUZEUM: MIĘDZY DEKLARACJĄ A DOŚWIADCZENIEM

Agata Gaworek
Uniwersytet Warszawski
Dostępność czy jej pozór? Komunikowanie dostępności muzeów w Polsce

Marta Brulikowska-Polit
Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi
Etno w pamięci – dobre praktyki projektowania dostępnych działań muzealnych dla osób z demencją

Magdalena Kownacka
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Dostępność jako proces: między polityką, organizacją a logikami instytucjonalnymi w muzeach sztuki współczesnej w Polsce

Karolina Sawicka
Muzeum Warszawy
Wokół zasad tworzenia dostępnych wystaw w Muzeum Warszawy

Sesja 3:
12.15–14.00 (sala na pierwszym piętrze – „Dawna czytelnia”)

DOSTĘPNE MUZEUM: MIĘDZY DEKLARACJĄ A DOŚWIADCZENIEM

Agata Gaworek
Uniwersytet Warszawski

Dostępność czy jej pozór? Komunikowanie dostępności muzeów w Polsce

Celem badania jest ocena dostępności muzeów w największych miastach Polski z perspektywy komunikacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem rozbieżności między deklarowaną a rzeczywistą dostępnością dla osób z niepełnosprawnościami. W badaniu zastosowano metodę CATI z analizowanymi instytucjami kultury. Analizie poddano wybrane, najczęściej odwiedzane muzea w dużych ośrodkach miejskich w Polsce. Dostępność oceniano przy użyciu trzystopniowej skali (0 – brak dostępności, 1 – dostępność częściowa, 2 – dostępność pełna). Następnie oceniono, czy dane informacje są ogólnodostępne na stronach interentowych instytucji.

Marta Brulikowska-Polit
Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi

Etno w pamięci – dobre praktyki projektowania dostępnych działań muzealnych dla osób z demencją

Wzrastająca liczba osób z demencją stanowi jedno z większych wyzwań XXI w., także w kontekście uczestnictwa tych chorych w kulturze. W 2025 r. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi zrealizowało projekt działań muzeoterapeutycznych dla osób ze zdiagnozowanym zespołem otępiennym. Wypracowano dobre praktyki dotyczące dostępności edukacji muzealnej dla tych chorych. Na potrzeby realizacji projektu udało się zebrać interdyscyplinarny zespół fachowców – muzealników, psychologów, artystów, twórców ludowych. W projekcie posłużono się zbiorami etnograficznymi muzeum w terapii reminiscencyjnej. Zajęcia zaprojektowano tak, by stymulować różne obszary mózgu – od podstawowych zmysłów po funkcje wyższe, takie jak pamięć, myślenie, planowanie, mowa czy czytanie. Kopie zabytków aktywowały dotyk, pieśni ludowe – słuch, biblioteczka zapachów wsi – węch, tematyczne gry i zadania – funkcje poznawcze. Stylizowane maty manipulacyjne pomagały ćwiczyć motorykę małą. Opracowane rozwiązania mają uniwersalne zastosowanie. Stworzono poradnik „Etno w pamięci”, którego celem jest przeciwdziałanie wykluczeniu osób z chorobami otępiennymi z życia kulturalnego oraz zachęcenie instytucji kultury do tworzenia oferty dostosowanej do potrzeb tej grupy.

W referacie przedstawiono wypracowane w projekcie rozwiązania i podzielono się dobrymi praktykami włączającej edukacji muzealnej.

Sesja 3:
12.15–14.00 (sala na pierwszym piętrze – „Dawna czytelnia”)
DOSTĘPNE MUZEUM: MIĘDZY DEKLARACJĄ A DOŚWIADCZENIEM

Magdalena Kownacka
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Dostępność jako proces: między polityką, organizacją a logikami instytucjonalnymi w muzeach sztuki współczesnej w Polsce

W referacie podjęto problem implementacji zasady dostępności w muzeach sztuki współczesnej w Polsce, ujmując ją jako proces społeczno-instytucjonalny zachodzący na styku polityk publicznych, praktyk organizacyjnych oraz paradygmatów muzealnych. Punktem wyjścia jest założenie, że dostępność nie stanowi wyłącznie zbioru technicznych rozwiązań ani formalnego wymogu legislacyjnego, lecz wyłania się w toku negocjacji znaczeń, zasobów i priorytetów w organizacjach kultury. Szczególny nacisk położony jest na procesualność implementacji oraz sprzężenie mechanizmów odgórnych i oddolnych.

Prezentacja opracowana została na podstawie badania doktorskiego będącego w toku, wykorzystującego jakościowe studium czterech muzeów sztuki współczesnej w Polsce. Materiał empiryczny obejmuje wywiady, analizę dokumentów oraz obserwację praktyk organizacyjnych. W perspektywie teoretycznej referat odwołuje się do nowego instytucjonalizmu w naukach społecznych, teorii implementacji polityk publicznych oraz modeli niepełnosprawności. Muzeum ujmowane jest jako potencjalny aktor zmiany społecznej, którego działania w obszarze dostępności wykraczają poza wymiar operacyjny i wiążą się z redefinicją relacji między instytucją a jej społecznym otoczeniem. W tym ujęciu implementacja dostępności staje się nie tylko procesem dostosowawczym, lecz także praktyką o charakterze transformacyjnym.

Celem wystąpienia jest identyfikacja mechanizmów kształtujących wdrażanie dostępności w praktyce organizacyjnej, w tym relacji między poziomem formalnych deklaracji a ich przełożeniem na działania operacyjne.

Sesja 3:

12.15–14.00 (sala na pierwszym piętrze – „Dawna czytelnia”)

DOSTĘPNE MUZEUM: MIĘDZY DEKLARACJĄ A DOŚWIADCZENIEM

Karolina Sawicka

Muzeum Warszawy

Wokół zasad tworzenia dostępnych wystaw w Muzeum Warszawy

Podczas prezentacji, na podstawie dwóch dokumentach przygotowanych dla Muzeum Warszawy, przyjrzymy się standardom dostępności obowiązującym przy projektowaniu wystaw czasowych. Będzie to także punkt wyjścia do refleksji nad tym, czy nawet najlepiej opracowane wytyczne są w stanie zagwarantować pełną dostępność wystawy. Zastanowimy się również, jakie są najczęstsze przyczyny pojawiających się barier i niedostosowań w praktyce muzealnej.

Analizie poddane zostaną następujące dokumenty: 1) Wytyczne zapewniania dostępności dla projektantów wystaw czasowych w Muzeum Warszawy, 2) Standard dostępności wystaw czasowych i wydarzeń towarzyszących w Muzeum Warszawy.

Sesja 4:

14.45–16.30 (sala konferencyjna – parter)

DOSTĘPNOŚĆ POPRZEZ ZMYSŁY: SZTUKA I PERCEPCJA

Emilia Śmiechowska-Petrovskij
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Kultura haptyczno-werbalna. Osoby niewidome i malarstwo – natura i uwarunkowania przeżyć

Julia Bukała
Akademia Teatralna im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie
Dostępność dla osób z dysfunkcją wzroku w teatrze dla dorosłych i dzieci. Studium porównawcze strategii budowania doświadczenia widza poza standardowymi narzędziami dostępności

Agnieszka Kołodziejczak
Uniwersytet Łódzki, Fundacja Ucieleśnienie, Fundacja Idee Społeczne FIDEES
Bunt jako praktyka dostępności. Sztuka g/Głuchych wobec instytucji kultury i modeli uczestnictwa w życiu kulturalnym. Dlaczego model pełnej integracji się nie sprawdza?

Małgorzata Mróz
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Malarstwo niefiguratywne w edukacji włączającej – jako narzędzie zwiększania dostępności kultury dla dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi w wieku wczesnoszkolnym

Sesja 4:
14.45–16.30 (sala konferencyjna – parter)

DOSTĘPNOŚĆ POPRZEZ ZMYSŁY: SZTUKA I PERCEPCJA

Emilia Śmiechowska-Petrovskij
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Kultura haptyczno-werbalna. Osoby niewidome i malarstwo – natura i uwarunkowania przeżyć

Celem wystąpienia jest przedstawienie wyników badań przeprowadzonych w ramach projektu „Kultura haptyczno-werbalna: jaka jest natura przeżyć osób niewidomych w kontakcie z dziełem malarskim udostępnionym w formie pozaoptycznej? Badania wstępne" (NCN, Miniatura 7). Celem badań było ustalenie, jaka jest natura przeżyć osób niewidomych w kontakcie z dziełem malarskim udostępnionym w formie pozaoptycznej oraz wskazanie korelatów tych przeżyć. Postawiono następujące problemy badawcze: 1. eksploracyjno-diagnostyczny, deskrypcyjny: Jakie są doświadczenia osób niewidomych z wizualnymi dziełami sztuki? 2. weryfikacyjne: Czy wcześniejsza alfabetyzacja wizualna odbiorcy różnicuje rodzaj przeżycia/doświadczenia w kontakcie z wizualnym dziełem sztuki? Czy forma dostępu do dzieła malarskiego różnicuje rodzaje przeżyć? Czy zastosowane w dziele wizualnym natężenie wizualności/reżim skopiczny ma znaczenie dla rodzaju przeżyć? Podczas wystąpienia zostaną przedstawione wyniki badań.

Julia Bukała
Akademia Teatralna im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie

Dostępność dla osób z dysfunkcją wzroku w teatrze dla dorosłych i dzieci. Studium porównawcze strategii budowania doświadczenia widza poza standardowymi narzędziami dostępności

W referacie dokonano analizy strategii budowania dostępności dla osób z dysfunkcją wzroku w teatrze skierowanym do dwóch grup odbiorczych: dorosłych i dzieci. Punktem wyjścia jest założenie, że dostępność nie powinna być traktowana wyłącznie jako zbiór narzędzi wspomagających odbiór (takich jak audiodeskrypcja), lecz jako zasada organizująca strukturę doświadczenia teatralnego.

Tekst ma charakter analityczny i opracowany jest podstawie refleksji nad praktyką artystyczną wypracowaną w wyniku wcześniejszych badań jakościowych. Punktem odniesienia są dwa obszary twórczości: teatr dokumentalny dla dorosłych, oparty na wywiadach z osobami niewidomymi i ociemniałymi, oraz teatr multisensoryczny dla najmłodszych, rozwijany na podstawie warsztatów przeprowadzonych z dziećmi o typowym

rozwoju oraz osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Przebadane zostały mechanizmy wyobraźni oraz reagowania na bodźce zmysłowe. W pierwszym przypadku dostępność realizowana jest poprzez teatralizację doświadczeń oraz projektowanie dźwięku, rytmu i struktury narracyjnej, w drugim natomiast doświadczenie zostaje poszerzone o inne modalności zmysłowe – w szczególności dotyk, węch i cielesność – aktywizując widza; rozwiązania te stanowią teatralizację wyników warsztatów i znajdują swoje rozwinięcie w formie spektaklu.

Celem wystąpienia jest porównanie nienormatywnych strategii budowania doświadczenia widza oraz wskazanie, w jaki sposób praca w odmiennych sytuacjach odbiorczych umożliwia wypracowanie i przenoszenie narzędzi dostępności.

Wnioski prowadzą do redefinicji dostępności jako kategorii dramaturgicznej, w której projektowanie doświadczenia widza – poprzez dźwięk, dotyk czy zapach – staje się podstawowym narzędziem budowania języka teatralnego. Dostępność ujawnia się tu jako proces wypracowywania i adaptowania strategii, rozwijanych w różnych kontekstach i przenoszonych pomiędzy nimi.

Agnieszka Kołodziejczak
Uniwersytet Łódzki, Fundacja Ucieleśnienie, Fundacja Idee Społeczne FIDEES

Bunt jako praktyka dostępności. Sztuka g/Głuchych wobec instytucji kultury i modeli uczestnictwa w życiu kulturalnym. Dlaczego model pełnej integracji się nie sprawdza?

W wystąpieniu podjęto refleksję nad buntem jako praktyką wytwarzania dostępności oraz krytycznego przekształcania dominujących modeli uczestnictwa w kulturze. Punktem wyjścia jest pytanie o to, dlaczego model pełnej integracji — rozumiany jako włączanie osób g/Głuchych w istniejące, fonocentryczne struktury kultury — okazuje się niewystarczający.

W perspektywie doświadczenia osób g/Głuchych dostępność nie sprowadza się wyłącznie do eliminowania barier komunikacyjnych, lecz wiąże się z możliwością współtworzenia przestrzeni kultury na własnych zasadach. Tym samym bunt wobec zastanych form instytucjonalnych i estetycznych może być rozumiany nie jako gest negacji, lecz jako praktyka afirmatywna — otwierająca alternatywne modele obecności, widzialności i relacyjności.

Wystąpienie sytuuje omawiane przykłady praktyk artystycznych osób g/Głuchych (Daniel Kotowski, Tomasz Grabowski, Christine Sun Kim, Nancy Rourke a także działań Grupy Artystów Głuchych i deaf art w Stanach Zjednoczonych) w kontekście disability studies, teorii crip, Deaf Gain oraz koncepcji Deafhood, interpretując bunt jako narzędzie przesunięcia od modelu integracyjnego ku modelowi relacyjnemu i partycypacyjnemu. W tym ujęciu dostępność nie jest dodatkiem do istniejących struktur, lecz procesem ich transformacji, który uwzględnia różnorodne sposoby percepcji, komunikacji i bycia w świecie. Ważnym aspektem tworzenia przestrzeni sztuki osób g/Głuchych jest tworzenie miejsc spotkań tej sztuki, takich jak Festiwal Silesia Sign-Fest w Galerii Katowice Miasto Ogrodów z uwzględnieniem dostępności działań festiwalowych dla osób

g/Głuchych i pełne włączenie samych osób g/Głuchych w tworzenie festiwalu. Przykład Festiwalu Silesia Sign-Fest jest jednym z wielu przykładów tworzenia takiej autonomicznej przestrzeni dostępnej dla społeczności g/Głuchych, w której poczucie bezpieczeństwa komunikacyjnego i pełnego odbioru treści kultury jest nadrzędną zasadą i wzorcowym modelem partycypacyjnym.

Wystąpienie stanowi część projektu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki (Preludium 22) „Sztuka osób głuchych w Polsce – historia i analiza".

Małgorzata Mróz
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Malarstwo niefiguratywne w edukacji włączającej – jako narzędzie zwiększania dostępności kultury dla dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi w wieku wczesnoszkolnym

W obecnych czasach w polskim systemie oświaty rozwija się model edukacji włączającej.

Edukacja włączająca to podejście w procesie nauczania-uczenia się, które ma na celu zapewnienie wszystkim uczniom, bez względu na różnice, takich samych szans na naukę i rozwój. Ideą edukacji włączającej jest uczestnictwo uczniów o szerokim spektrum wyzwań rozwojowych w szkole ogólnodostępnej, tzw. uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Zalicza się do nich uczniów m.in. z niepełnosprawnościami i zaburzeniami.

W wystąpieniu zostanie przedstawione zagadnienie potencjału malarstwa niefiguratywnego jako narzędzia wspierającego dostępność kultury w edukacji włączającej dzieci w wieku wczesnoszkolnym. W wystąpieniu omówione zostanie znaczenie działań plastycznych opartych na abstrakcji w praktyce edukacyjnej oraz istota malarstwa niefiguratywnego dla budowania inkluzywnego środowiska uczenia się.

Treść referatu zostanie uzupełniona o prezentację i analizę praktycznych działań w zakresie sztuk plastycznych realizowanych przez autorkę referatu z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (z niepełnosprawnością intelektualną, ze spektrum autyzmu) wspólnie z dziećmi pełnosprawnymi w wieku wczesnoszkolnym.

Sesja 5:

14.45–16.30 (sala na pierwszym piętrze – „Dawna czytelnia”)

DOSTĘPNOŚĆ W DZIAŁANIU: STUDIA PRZYPADKÓW

Majka Słomczewska
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Nauk Pedagogicznych
Od van Gogha do Pokémonów: Wpływ uwarunkowań psychofizycznych na kształtowanie kultury wysokiej i popularnej

Wiktoria Radecka
badaczka niezależna
Dostępność kultury w przestrzeni miejskiej Wrocławia na przykładzie działań Stowarzyszenia „Twoje Nowe Możliwości”

Ewa Wielewska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Dostępność jako potencjał rozwojowy organizacji pozarządowych na przykładzie Bydgoszczy – między misją społeczną a przedsiębiorczością społeczną

Julia Lelonkiewicz
Narodowe Centrum Kultury
Design Thinking i partycypacja w praktyce: doświadczenia Laboratorium Dostępności

Sesja 5:
14.45–16.30 (sala na pierwszym piętrze – „Dawna czytelnia”)
DOSTĘPNOŚĆ W DZIAŁANIU: STUDIA PRZYPADKÓW

Majka Słomczewska
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Nauk Pedagogicznych

Od van Gogha do Pokémonów: Wpływ uwarunkowań psychofizycznych na kształtowanie kultury wysokiej i popularnej

Celem referatu jest prezentacja analizy wpływu osób z niepełnosprawnościami oraz chorobami przewlekłymi na kształtowanie kultury światowej. W kontekście debaty nad dostępnością instytucji i dóbr kultury autorka stawia tezę, iż ograniczenia psychofizyczne twórców są źródłem wyjątkowej wizji artystycznej, a nie barierą wykluczającą z aktywnego współtworzenia. Niepełnosprawność może zatem stać się źródłem nieograniczonych możliwości twórczych. W pierwszej części wystąpienia przywołane zostaną ikony tzw. kultury wysokiej, których twórczość była nieodzownie związana z ich kondycją zdrowotną. Analizie poddane zostaną przypadki Fridy Kahlo (choroba Heinego-Medina oraz wypadek autobusowy) oraz Johna Miltona, który swoje największe dzieła dyktował będąc osobą niewidomą. Omówiony zostanie również wpływ zaburzeń psychicznych i neurologicznych na ekspresję artystyczną u Vincenta van Gogha, Ludwiga van Beethovena oraz Virginii Woolf.

Druga część referatu skupi się na kulturze popularnej, prezentując sylwetki osób, takich jak Satoshi Tajiri (spektrum autyzmu), Billie Eilish (zespół Tourette'a), Stevie Wonder (osoba niewidoma) oraz Kurt Cobain (depresja, ChAD). Analizie poddane zostaną uwarunkowania psychiczne i fizyczne wymienionych artystów oraz wpływ ich chorób i trudności na tworzenie przez nich sztuki. Przedstawiony zostanie wpływ twórczości tych artystów na kształtowanie kultury popularnej we współczesnym świecie. Wystąpienie zakończy się postulatem, z którego wybrzmi, iż zapewnienie pełnej dostępności do narzędzi i instytucji kultury jest niezbędne, aby umożliwić rozwój niezwykłym talentom, które – pomimo różnych barier społecznych, fizycznych lub sensorycznych – mogą mieć silne oddziaływanie na rozwój kultury na całym świecie.

Wiktoria Radecka
badaczka niezależna

Dostępność kultury w przestrzeni miejskiej Wrocławia na przykładzie działań Stowarzyszenia „Twoje Nowe Możliwości”

Osoby z niepełnosprawnościami, podobnie jak inni członkowie społeczeństwa, dążą do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, co wymaga zapewnienia im dostępności w wymiarze architektonicznym, komunikacyjnym i organizacyjnym. Kultura stanowi jeden z kluczowych obszarów integracji, aktywizacji oraz budowania więzi społecznych, stąd jej dostępność jest niezwykle ważna.

Celem badania było przedstawienie funkcjonowania Stowarzyszenia „Twoje Nowe Możliwości" we Wrocławiu, którego działalność koncentruje się na wsparciu i aktywizacji osób z niepełnosprawnościami poprzez projekt Centrum Wsparcia Edukacyjno-Zawodowego, a także ocena wpływu tych działań na dostępność kultury w przestrzeni miejskiej. Podopieczni stowarzyszenia biorą udział w wydarzeniach kulturalnych, warsztatach edukacyjnych, zajęciach artystycznych oraz spotkaniach i wyjazdach integracyjnych, co sprzyja rozwijaniu pasji, wzmacnia samodzielność i pozwala budować relacje społeczne.

Badanie opierało się na studium przypadku projektu i obejmowało indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z uczestnikami oraz obserwację uczestniczącą. Respondentami były osoby korzystające z działań projektowych, co umożliwiło poznanie doświadczeń związanych zarówno z dostępnością, jak i barierami w przestrzeni miejskiej Wrocławia. Wyniki badania pokazują, że odpowiednio zaplanowane działania mogą przełamywać bariery dostępności, wzmacniać samodzielność, rozwijać pasje oraz sprzyjać budowaniu relacji społecznych.

Ewa Wielewska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Dostępność jako potencjał rozwojowy organizacji pozarządowych na przykładzie Bydgoszczy – między misją społeczną a przedsiębiorczością społeczną

Współcześnie trzeci sektor w Polsce podlega procesowi ewolucji – od aktywności wyłącznie w sferze obywatelskiej ku bardziej sformalizowanej działalności o charakterze ekonomicznym, przy jednoczesnym zachowaniu nadrzędnej roli misji społecznej. W tym kontekście rosnące znaczenie wymogów dostępności może być postrzegane nie tylko jako obowiązek formalno-prawny, lecz również jako potencjalny impuls rozwojowy dla organizacji pozarządowych.

Celem wystąpienia jest przedstawienie analizy możliwości wykorzystania działań na rzecz dostępności jako elementu wspierającego rozwój przedsiębiorczości społecznej w sektorze pozarządowym. Na podstawie wyników badań jakościowych przeprowadzonych metodą wywiadów pogłębionych (IDI) wśród organizacji pozarządowych działających w Bydgoszczy (n=8) podjęto próbę identyfikacji poziomu wiedzy tych organizacji w zakresie ekonomii społecznej oraz ich gotowości do ekonomizacji działalności.

Wyniki badania wskazują, że organizacje pozarządowe w sposób naturalny wdrażają praktyki związane z dostępnością, jednak nie postrzegają ich jako potencjalnego zasobu ekonomicznego. Poziom wiedzy o przedsiębiorczości społecznej ma charakter zróżnicowany i często intuicyjny, co ogranicza zdolność do przekształcania działań dostępnościowych w usługi o charakterze rynkowym.

W wystąpieniu wskazano, że dostępność może stanowić nie tylko element misji społecznej, ale również potencjalny obszar rozwoju działalności ekonomicznej NGO, przyczyniając się do zwiększenia ich stabilności finansowej oraz niezależności organizacyjnej.

Sesja 5:
14.45–16.30 (sala na pierwszym piętrze – „Dawna czytelnia”)

DOSTĘPNOŚĆ W DZIAŁANIU: STUDIA PRZYPADKÓW

Julia Lelonkiewicz
Narodowe Centrum Kultury

Design Thinking i partycypacja w praktyce: doświadczenia Laboratorium Dostępności

Laboratorium Dostępności, funkcjonujące w 2025 r. w ramach Zadania 3.2 projektu „Projektowanie Uniwersalne Kultury – dostępność w instytucjach kultury”, prowadzonego przez Narodowe Centrum Kultury we współpracy z Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, stanowiło kompleksowy program rozwojowy dla 93 koordynatorów i koordynatorek dostępności z instytucji kultury i organizacji pozarządowych z całej Polski. Celem laboratorium było nie tylko podniesienie kompetencji uczestników, lecz przede wszystkim stworzenie przestrzeni do praktycznego, partycypacyjnego projektowania dostępnych rozwiązań w duchu uniwersalnego projektowania kultury.

Program łączył zdalne metody pracy i szkolenia stacjonarne oparte na metodzie Design Thinking z indywidualnym tutoringiem. Podczas pracy warsztatowej uczestnicy projektowali prototypy dostępnych wydarzeń i usług, które były konsultowane z Samorzecznikami reprezentującymi pięć obszarów dostępności według Modelu Dostępnej Kultury. Włączenie osób z niepełnosprawnościami jako ekspertów własnego doświadczenia pozwoliło na identyfikację realnych barier oraz wypracowanie rozwiązań odpowiadających na rzeczywiste potrzeby odbiorców.

W drugiej części programu uczestnicy realizowali zadania indywidualne, dostosowane do specyfiki ich instytucji. Efektem były konkretne wdrożenia, m.in. nowe modele komunikacji z odbiorcami, praktyki partycypacyjne, udoskonalone wydarzenia, implementowanie innowacyjnych rozwiązań.

W wystąpieniu przedstawiona zostanie struktura i przebieg działań Laboratorium Dostępności, omówione wybrane zadania indywidualne oraz zaprezentowane dobre praktyki, które zostały wdrożone w instytucjach kultury dzięki udziałowi w programie. Analiza ta pokazuje, że kompleksowe, partycypacyjne procesy szkoleniowe mogą realnie wspierać instytucje w budowaniu kultury dostępnej i inkluzywnej.

SEKCJA
SOCJOLOGII
NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI
PTS

POLSKIE
TOWARZYSTWO
ZESPOŁU
ASPERGERA